

Страстната седмица

прот. Александър Мен

Понеделник, вторник, сряда

През първите три дни на Страстната седмица Църквата припомня последното пребиваване на Господа в Иерусалим. В тези дни се извършват: полунощница, утрения, часове с четене на Евангелието и Литургия на преждеосвещените Дарове. По време на часовете е прието да се четат всичките четири Евангелия (до Йоан 13:30), но обикновено това четене започва по-рано – от петата или шестата седмица.

В тропара звучи мотивът от евангелската притча за десетте девизи. Когато говори за приближаването на дните на борба и изпитание, Христос разказва притчата за това, че трябва „да бодърстваме и да не униваме”, и да държим светилниците си запалени в очакване на Божествения Жених.

Ето младоженецът иде в полунощ, и блажен е тоя раб, когото намери буден, а недостоен е оня, когото намери безгрижен.

Прочее, внимавай, душо моя, да не те налегне сън, та да бъдеш предадена на смърт и да останеш вън пред затворените врати на Царството, но опомни се и възкликни: свят, свят, свят си, Боже, заради Богородица помилуй нас!

Велики четвъртък

Денят на установяването на Евхаристията е Велики четвъртък, денят на Тайната Вечеря. В тропара на Четвъртъка се пее:

Когато славните ученици при умиването на вечерята се просвещаваха, тогава, злочестивият Юда, обзет от сребролюбие, се помрачаваше, и Тебе,

праведния Съдия, предаде на беззаконните съдии.

Виж, любителю на богатствата, онзи (Юда), който заради тях се обеси.

Бягай от ненаситната душа, която се одързости да направи това на Учителя.

Господи, колко Си благ към всички, слава на Тебе.

Над Иерусалим е нощ. Градът спи. В Сионската Горница светилниците са запалени. В печално мълчание седят Дванадесетте. „Един от вас ще ме предаде”. Разнася се шепот и изплашени възгласи: „Да не съм аз, Господи?”. Юда става стремително и изчезва в нощната тъма.

Не спят и членовете на Синедриона. Архиепископите дават тайна заповед на войниците...

Апостолите са разделили свещената Чаша и Хляб. Господ говори за страданията, които Го очакват. Петър горещо обещава да отиде с Него на смърт. Той не подозира колко близка е тя.

„Да се не смуцава сърцето ви...”, казва Учителят, „нова заповед ви давам – да любите един другия; както Аз Ви възлюбих.”

Тихо припявайки пасхалния псалм, един след друг те напускат дома; под бледата лунна светлина излизат от вратата и потъват в маслинената градина на Гетсимания. Там цари мрак. Всеки звук отеква в тишината.

Апостолите се приготвят за сън. Само трима тръгват след Исус, но и техните клепачи натежават и слабост сковат телата им. Като в полусън те чуват Неговия глас: „Ава, Отче! За тебе е всичко възможно; отклони от Мене тая чаша; но да бъде не каквото аз искам, а каквото Ти.”

В същото време стражата вече приближава. Начело е Юда. „Когато целуна, Той е; хванете Го.” Войниците се промъкват между дърветата. Фенери и факли проблясват между стволите в градината...

„Симоне, спиш ли? Не можа ли един час да постоиш буден?”

Ето, те вече са тук. Отблясъците от огъня осветяват злите им възбудени лица. Юда се хвърля към Исус и Го целува.

– Радвай се, Рави!

– Друже, защо си дошъл?!...

Обкръжени са.

– Кого търсите?

– Исуса Назарянина.

– Аз съм.

Войниците са смутени и изплашени, но след няколко мига идват на себе си и стягат с въже ръцете Му.

Петър се хвърля напред с меча си, но Учителят не иска кръвопролития.

„Сега е вашето време и властта на тъмнината”, казва Той на стражите. Изплашени, учениците се разбягват в ужас.

А след това настъпва онази страшна нощ: отричането на Петър, разпитът у архиепископа, издевателствата на войниците, лъжесвидетелствата, вопълът на Каиафа: „Ти ли си Месията, Синът на Благословения?” и отговорът в напрегнатата тишина: „Аз съм!...”

Утро е. Христос е пред съненика, заядлив и недоволен Пилат. Какво отношение има прокураторът към религиозните спорове? Напук на архиепископите, той е готов да освободи Затворника, Който му се струва безобиден мечтател. „Аз дойдох в света, за да свидетелствам за Истината”, чува Пилат и се усмихва: „Какво е истината?” Той не вярва в нея. Той вярва само в силата на златото и легионите. Да запази благоволенията на Кесаря за него е по-важно от всяка

друга истина на света. Казват, че този Назарянин е бунтовник, провъзгласил се за Юдейски Цар? Това вече е по-опасно от споровете за истината и не трябва да се рискува. И Пилат си умива ръцете.

На Велики четвъртък Литургията се извършва по чина на св. Василий Велики, а вечерта на утренията се извършва служба на Страстите Христови, на която се четат 12 откъса от Евангелията, обхващащи събитията от Тайната вечеря до Погребението на Спасителя. Молещите се стоят със запалени свещи, а хорът пее: „Слава на Страстите Твои, Господи!“, „Слава на дълготърпението Твое, Господи!“

Велики петък

През този ден не се служи Света литургия. Сам божественият Агнец принася Себе Си в жертва. Раздират се небето и земята. Слънцето скрива лика си. Тъмнина е надвиснала над Голгота. Останал сам, Той посреща мрака от висотата на Кръста. Долу са хората: глумящи се и разтревожени, равнодушни и плачещи. Той е сам – „изтезаван за нашите беззакония и мъчен за нашите грехове“. Той умира заедно с всички, преживели мъки и смърт и споделя със света последния ужас от края...

Следобед в храмовете се служи вечерня, в края на която, под пеенето на стихирите: „Ти, Който се обличаш със светлината като с дреха...“, се изнася Плащаницата. На нея е изобразен Христос, лежащ в гроба. Тя се полага по средата на храма на специално издигнато място, което обикновено се украсява с цветя и молещите се, като пристъпват към нея, благоговейно се покланят на изображението. Късно вечерта (или през нощта) се извършва утренията и свещениците стоят пред плащаницата и четат погребални стихове. В края на утренията процесия, символизираща погребението на Господа, носи плащаницата около храма.

Велика събота

Христос е в гроба. Заедно с Него учениците погребват своята надежда и вяра, но не и любов. За тях смъртта на Учителя е неочаквана, независимо от всички Негови предупреждения. До последния миг те не искат да се разделят с предишните си мечти. „Ние си мислехме, че Той е Този, който ще избави Израила...“. Ала Той не само не създаде вечното Царство, но и погина като престъпник от ръцете на палачите. Щом Той беше безсилен, то това означава, че няма справедливост в този свят и че те самите жестоко са се лъгали. В това принудително бездействие още по-силно се усеща ужасът от случилото се. „Ние си мислехме, че това е Той...“. Как само се надпреварваха да си поделят местата около трона Му!...

Вместо царска корона – трънен венец, вместо престол – позорен кръст.

Евангелистите премълчават за това какво са преживели и премислили учениците в тази пасхална събота. Но именно тяхното мълчание е по-красноречиво от всякакви думи. Апостолите „останали безмълвни“. Страшно безмълвие, безмълвие на отчаянието. А жените? Те чакат да свърши съботният ден, за да изпълнят последния дълг на любовта: да помажат с благовония тялото на Умрелия...

Спуска се нощ. Дреме стражата пред запечатания гроб. Изведнъж подземен удар разтърсва хълма. С грохот се откъртва скалата. Силна светлина, подобна на мълния поваля стражата на земята.

Гробът е празен.

Стражите се разбягват в ужас. Пребиваващият в смъртта Христос остава непобедим. Изпивайки до дъно чашата на синовете човешки, Той се възнася над Иерусалим и Пилат, над Каиафа и пазителите на Закона, над страданието и самата смърт.

Литургията на Великата Събота преди се е извършвала по залез слънце и затова започва с вечернята. Четат се 15 паремии. Това са тези пророчества за Христа, за които Той сам е говорил на учениците си (Лк. 24:27).

Преди четенето на Евангелието се пее прокименът „Възкресни, Господи...“. В това време свещениците се обличат в бели ризи и звучат евангелските слова за явилия се на гроба светоносен ангел.

Вместо Херувимската песен на литургията се пее:

Да мълчи всяка плът човешка и стои със страх и трепет и нищо земно да не мисли: Защото Царят на царуващите и Господ на господстващите иде да се заколи и даде за храна на вярващите.

И пред Него вървят ангелските ликове с всяко начало и власт – многооките херувими и шестокрилите серафими, които закриват лица и пеят песента: Алилuia, алилuia, алилuia!

Светлото Христово възкресение

Тържествен звън се носи в пролетния въздух. Вярващите хора се отправят към храмовете по улиците на големите градове, по селските пътища и мостовете. Многолики потоци се вливат в църковните дворове. Навсякъде се мяркат бели бохчи, които по стар (руски – б. р.) обичай се носят за освещаване на пасхалната трапеза. Идват стари и млади, вярващи и съмняващи се. До спускането на вечерта свещениците обикалят масите, на които са поставени златисти козунаци, великденски сладкиши, боядисани яйца.

Спуска се сумрак. Храмовете и църковните дворове са пълни. Тази нощ събира дори и тези, които се отнасят към вярата с презрение и насмешка. Мнозина се изпълват с особено тържествено настроение, като че ли очакват нещо.

В храма е все още полутъмно. Съвсем доскоро черните пелени са напомняли за скръбните дни на Страстната седмица. Плащаницата е все още на амвона. Тя се изнася едва след полунощницата. Настъпва тишина.

И ето в полунощ от отворените царски врати се понася песнопението: „Воскресение Твое, Христе Спасе...“. Песно-

пението се усилюва, укрепва, вратите се отварят, раздвижват се хоругви, и кръстната процесия минава през храма.

Процесията обикаля около църквата и се спира пред портите.

Гръмва пасхалният тропар:

*Христос възкръсна от мъртвите,
като със смърт смъртта потъпка
и на тия, които са в гробовете, живот дарува.*

– Христос воскрес!

– Воистину воскрес!

Незабравими мигове! Храмът е украсен, причастниците са в светли ризи, всичко е залято със светлина. „С мир на Господа да се помолим...” – започва Великата ектения. А след нея, подобни на звъна на празничните камбани, звучат песнопенията на пасхалния канон: „Денят на възкресението...”

Един след друг свещениците излизат от олтара, за да възвестят на народа радостта от Възкресението, стиховете от канона се носят като бързи вълни; те са ритмични, пълни с плам, с радост, с всепобеждаващата сила на Живота. След всяка песен от канона следва малка ектения, а в края се пеят Пасхалните стихирни: „Да възкръсне Бог...”

Това е победният химн; когато той се подхвае от цялата църква, за миг ти се струва, че тук, сега, за тази тълпа, за този препълнен храм засиява бъдещото Царство Божие, бъдещата пълнота на Присъствието Божие.

*Ден на Възкресение е, да просияем от тържеството
и един друго да се прегърнем!*

На тези, които ни ненавиждат, да речем: Братя! и всичко да им простим, заради Възкресението и така да възкликнем: Христос възкръсна от мъртвите, със смъртта си смъртта победи, и на тези, които са в гробовете, живот дарува.

В края на пасхалната утрин се чете „Слово на Св. Йоан Златоуст”. То призовава на брачния пир на Агнеца всички – „постили и непостили”; всички, прегърнали любовта Христова.

Стенат адовите сили, вече поразени. „Де ти е, смърте, жилото? Де ти е, аде, победата?”

Часовете на пасха не се четат, а се пеят. Литургията започва с пасхалните припеви. Евангелието от Йоана „В началото бе Словото...” в този ден обикновено се чете на различни езици в знак на вселенското тържество на вярата.